

ASPECTE ALE CULTURII MATERIALE VECHI ROMÂNEȘTI ÎN LUMINA DESCOPERIRILOR DE PE TERITORIUL ORAȘULUI BUFTEA (SECOLELE X-XI)

Dr. Gheorghe Mănușu-Adameșteanu, Prof. Neculai Mercan

Investigațiile arheologice din ultimele decenii – cercetarea periegetică sistematică a unor microzone, sondaje și săpături arheologice – au permis clarificarea unor aspecte privind satul medieval din hinterlandul bucureștean. Un bilanț din anul 1978 confirmă existența a 34 de stațiuni numai pe teritoriul Bucureștilor și în imediata vecinătate, „în 65% din aceste așezări fiind întreprinse săpături arheologice”¹, pentru ca într-o lucrare recentă să se constate că numărul acestora a trecut de 100².

Majoritatea așezărilor sunt amplasate pe pantele domoale ale apelor și numai rareori comunitățile umane preferă terasele mai înalte. Cercetările periegetice dezvăluie, în multe situații, o împrăștiere a materialului arheologic pe suprafețe foarte întinse, fapt ce a creat uneori impresia că o așezare rurală se poate întinde pe o suprafață ce însuma mai multe hectare. Săpăturile arheologice practicate în câteva stațiuni au permis o reconsiderare a teritoriului pe care se putea dezvolta o așezare rurală în această perioadă. Pe baza situațiilor stratigrafice și printr-o atență analiză comparativă a materialului arheologic s-a putut preciza existența mai multor etape cronologice distincte, rezultate din abandonări și reveniri ale locuitorilor în vatra aceleiași așezări.

Explozia factorului demografic ce se constituie într-o realitate de netăgăduit pentru întreaga societate europeană, cu începere din secolul al IX-lea, nu poate explica decât parțial numărul mare de așezări înregistrate pe cale arheologică. Acestuia trebuie să-i adăugăm și fenomenul de „pendulare” a unei comunități umane, pe o rază relativ restrânsă, mișcare ce a făcut posibilă înregistrarea de mai multe ori a aceleiași comunități și, implicit, consemnarea unui număr foarte mare de stațiuni.

Transpunerea acestor principii generale la realități consemnate în zona orașului Buftea, pe malurile lacului cu același nume și pe firul Colentinei, ne oferă posibilitatea unei treceri în revistă a descoperirilor atribuite secolelor IX–XI.

Cercetările de teren efectuate încă din anul 1953 îi permiteau lui Eugen Comșa să consemneze existența mai multor așezări rurale datate, pe baza cunoștințelor de atunci, în secolele IX–XI³. Autorul remarcă existența unui bordei datat în secolele IX–X pe baza a două mărci de olar, încadrare cronologică ce poate fi acum restrânsă la secolul al X-lea și, eventual, începutul secolului următor.

¹ Margarcta Constantiniu și Panait I. Panait, *Cercetarea feudalismului timpuriu pe teritoriul orașului București*, în **București. Materiale de istorie și muzeografie**, III, 1965, p. 3–24; Panait I. Panait, *Densitatea așezărilor feudal timpuriu pe teritoriul Bucureștilor*, în **Rev. Muz.**, X, 1973, p. 233–237

² Gheorghe Mănușu Adamoșteanu, *Aspecte ale culturii materiale vechi românești în lumina descoperirilor de la București*, **C.A.B.**, IV, 1992, p. 57–74

³ Eugen Comșa, *Cercetări arheologice de suprafață în zona de nord-est a orașului Buftea*, în **Buftea. Pagini de istorie**, București 1989, p. 35–39.

Periegezele ulterioare, efectuate de către arheologi de la Muzeul Municipiului București – Panait I. Panait, Aristide Ștefănescu, în colaborare cu Neculai Mercan, profesor de istorie la Școala din Buftea – au dus la identificarea altor cinci puncte, datarea în secolele IX–XI fiind asigurată de „ceramica striată”. Pe lângă clasicele vase borcan decorate cu incizii remarcăm și descoperirea în punctul „La Gutui” a unei oale – borcan cu toartă, formă rar întâlnită în cadrul așezărilor din această vreme⁴.

Dintre toate aceste stațiuni risipite pe malul lacului Buftea, singura cercetată arheologic a fost cea din punctul „La Sălci”. Aceasta se află pe malul stâng pe o terasă ce coboară în pantă ușoară, în preajma studiourilor cinematografice și se întinde pe o lungime de câteva sute de metri. Cu ocazia unui prim sondaj arheologic au fost cercetate două bordeie ce aveau amenajate într-un colț un cuptor din lut crușat. Pe baza materialului ceramic – borcane cu striuri dar și vase cu decor lustruit – autoarea datează aceste descoperiri în secolele VIII–IX⁵. O altă intervenție de salvare datorată lui Aristide Ștefănescu a surprins un cuptor menajer amenajat în lut: în jurul acestuia s-au găsit fragmente ceramice striate pe baza cărora s-a presupus că acest complex a existat în secolele IX–XI⁶.

După cum se observă limitele cronologice propuse pentru așezarea din punctul „La Sălci” sunt foarte largi, ele acoperind un interval de timp cuprins între secolul al VIII-lea și secolul al XI-lea. Pentru o posibilă restrângere a încadrărilor cronologice vom prezenta și un lot de materiale ceramice rezultat în cursul unor periegeze efectuate în cursul lunii mai din anul 1997⁷.

De la început trebuie subliniată existența a două mari categorii ceramice – din pastă nisipoasă, acoperită cu striuri și o ceramică fină, decorată cu motive lustruite – materiale ce caracterizează inventarul stațiilor rurale din perioada feudalismului timpuriu.

A. Ceramica nisipoasă

Marea majoritate a descoperirilor, cu excepția a patru fragmente, aparțin acestei categorii: singura formă ilustrată este vasul borcan, de mărime mijlocie. Profilul buzelor este destul de variat și sugerează o evoluție în timp destul de îndelungată: întâlnim vase cu buza înaltă, cu marginea țesită, rotunjită sau îngroșată, care aparțin unei etape mai timpurii din existența așezării (Plansa 1). Tot aici includem și singura buză de borcan decorată cu un fascicol de linii în val, atât la interior cât și la exterior, ce este caracteristică secolelor IX–X (Plansa 2/4). Corpul vaselor este decorat în întregime cu o rețea simplă de incizii orizontale. Mai rar, în zona gâtului, întâlnim o linie sau un fascicol de linii în val, combinație care face trecerea spre a doua mare grupă de vase borcan (Plansa 2/1,2,6). Acestea se caracterizează printr-o buză scurtă, răsfrântă, cu marginea rotunjită și îngroșată. Registrul decorativ este mult mai bogat și este reprezentat de diferite combinații de linii orizontale cu fascicole de linii scurte, oblice sau linii în val ce apar, cu precădere, în partea superioară a vasului (Plansa 2/5,7). Meșterii olari au avut în vedere și zona

⁴ Aristide Ștefănescu, *Cercetări arheologice în raza orașului Buftea*, în **Rev. Muz. Monum.** XVI, 1979, 3, p. 25–30; idem, **Puncte de străveche locuire în raza orașului Buftea**. Pagini de istoric, București, 1989, p. 19–34.

⁵ Viorica Enăchiuc Mihai, *Descoperiri arheologice în județul Ilfov, în Ilfov, File de istorie*, București, 1975, p. 72.

⁶ Aristide Ștefănescu, *op. cit.*, p. 21.

⁷ Primele periegeze au fost efectuate de profesorul Nicolae Mercan de la Școala generală din orașul Buftea care a strâns un material ceramic ilustrativ. La cercetarea de teren din anul 1997, conduși de profesorul Nicolae Mercan, au participat, de la Muzeul Municipiului București, Gheorghe Mănușu-Adamășcanu, Cristian Nestorescu și Eugen Mocanu.

mediană a vaselor unde rețeaua de linii orizontale este suprapusă sau combinată cu fascicule de linii verticale sau în val (Planșa 3/1,3). Capacitatea medie, profilul buzelor și decorul variat constituie argumente ce permit plasarea acestor vase în a doua jumătate a secolului al X-lea și prima jumătate a secolului al XI-lea.

B. Ceramica fină.

O categorie aparte o constituie vasele lucrate dintr-o pastă fină, untoasă, cu pereții ceva mai groși, de culoare cenușie. Acestea, în general, sunt recipiente de dimensiuni ceva mai mari – borcane sau oale cu toartă – decorate cu o bandă de caneluri, trasată în zona mediană a vasului sau un fascicol de linii lustruite, prezent pe toată suprafața vasului (Planșa 4/1–4). Asocierea celor două mari categorii ceramice face posibilă datarea acestor materiale în secolul al X-lea. Numărul foarte mic de fragmente de culoare cenușie ne determină să restrângem această încadrare cronologică la un interval ce acoperă sfârșitul secolului al X-lea și începutul celui următor.

Spre același interval de timp ne conduce și materialul ceramic publicat de Viorica Enăchiuc Mihai, care prezintă materiale asemănătoare cu cele din lotul nostru.

Suprafața mare pe care se găsesc elemente ale culturii materiale din perioada feudalismului timpuriu, ne sugerează existența mai multor vetre de sat, încetarea definitivă a locuirii putând fi plasată în primele decenii ale veacului al XI-lea, în contextul numeroaselor atacuri pecenege din deceniul al IV-lea.

Suportul cronologic pentru această încadrare ne este confirmat și de alte categorii de descoperiri din zonă.

Pentru început trebuie subliniată importanța deosebită a unui follis anonim din varianta 41⁸, care conform cronologiei lui D. M. Metcalf face parte din clasa A3 și a fost emis după 1019/1020⁹. Descoperirea acestei monede într-o zonă aflată la nordul orașului Buftea ne demonstrează existența unei locuiri în zonă și în primele decenii ale veacului al XI-lea.

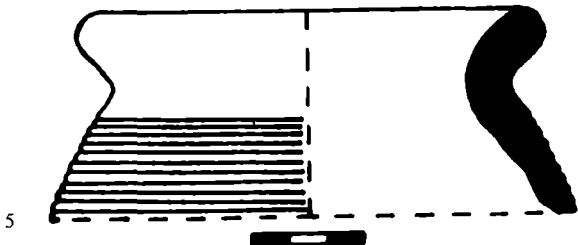
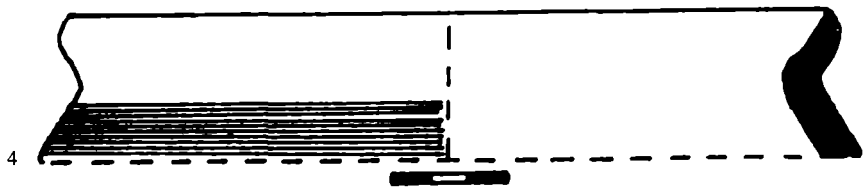
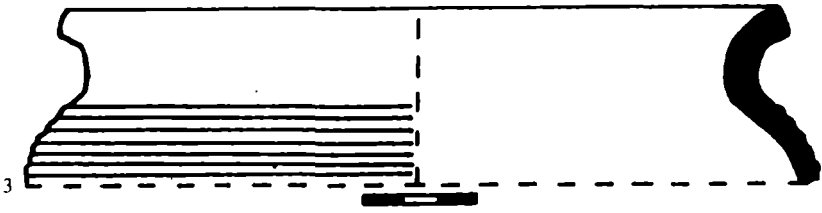
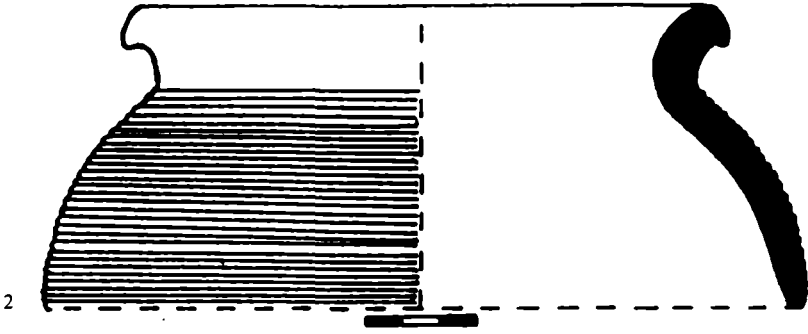
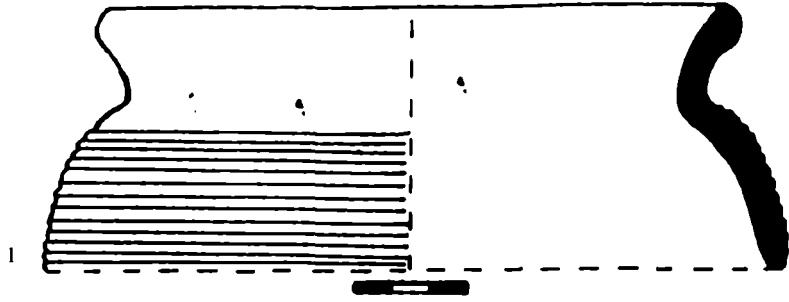
Spre aceeași perioadă ne conduce și un fragment de căldare de lut descoperit într-o așezare localizată de Eugen Comșa de-a lungul digului, între centru și Mausoleu. Datarea inițială, secolele IX–X, propusă de autor trebuie reconsiderată în lumina noilor interpretări istorice. După cum se cunoaște exodul grupurilor de călăreți nomazi spre câmpiile de la nordul Dunării a început în a doua jumătate a secolului al X-lea, ei conviețuind cu populația locală, după cum ne-o dovedesc numeroasele așezări datate la cumpăna dintre secolele X–XI. Căldările de lut considerate de unii cercetători specifice pecenegilor, sunt prezente într-un număr destul de mic în Câmpia Română – Baldovinești, Dridu, Târgșor¹⁰ fapt ce conferă o importanță deosebită acestui fragment descoperit într-o așezare ce-a existat în a doua jumătate a secolului al X-lea și în prima jumătate a secolului al XI-lea.

La final se poate constata că pe teritoriul orașului Buftea au fost localizate mai multe așezări rurale din perioada feudalismului timpuriu (secolele IX–XI) care așteaptă intervenția arheologilor pentru clarificarea și aprofundarea cunoștințelor referitoare la această perioadă destul de puțin cunoscută.

⁸ Gheorghe Poenaru Bordea, Corneliu Popa, *Noi date numismatice privind prezențele bizantine în Câmpia Română în secolele IX–X, în Ilfov. File de istorie*, p. 137, nr. IV.

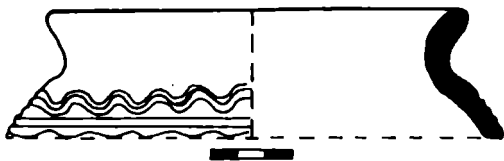
⁹ D. M. Metcalf, *Coinage in South Eastern Europe, 820–1396*, Second Edition, London, 1979, p. 55–56.

¹⁰ Gheorghe Mănușu-Adameșteanu, *Istoria Dobrogei în perioada 969–1204. Contribuții arheologice și numismatice*, București, 2001, p. 104.

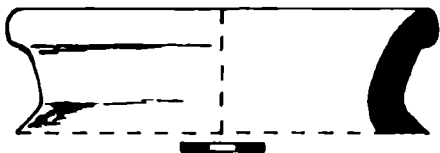

2

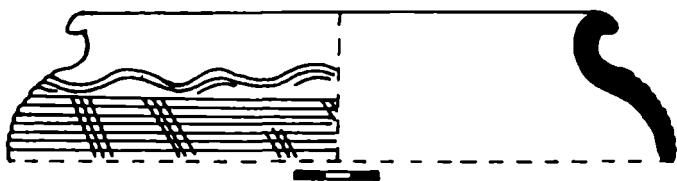
3

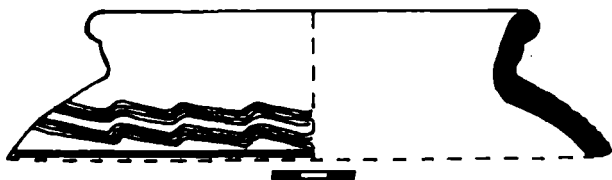
4

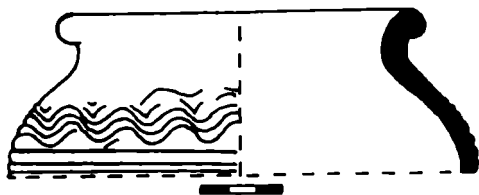
5

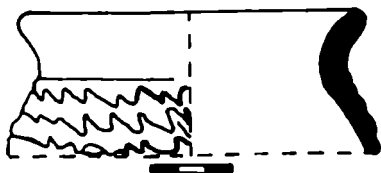
6

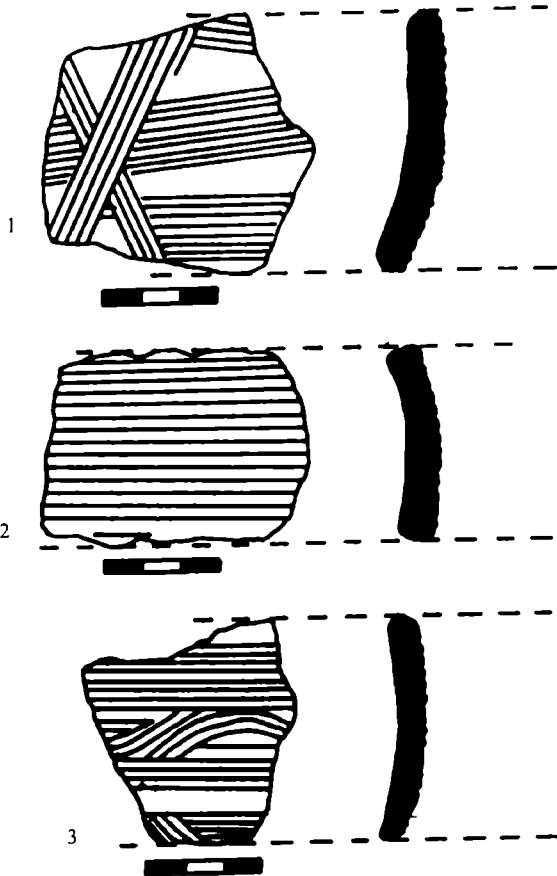

7

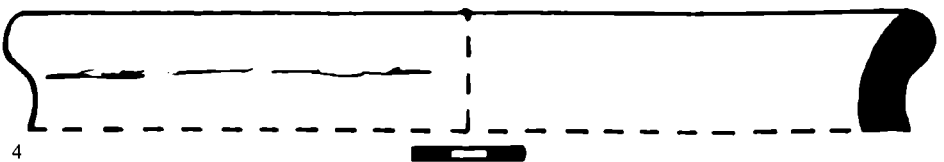
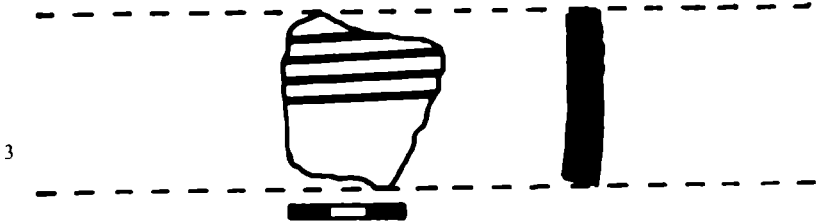
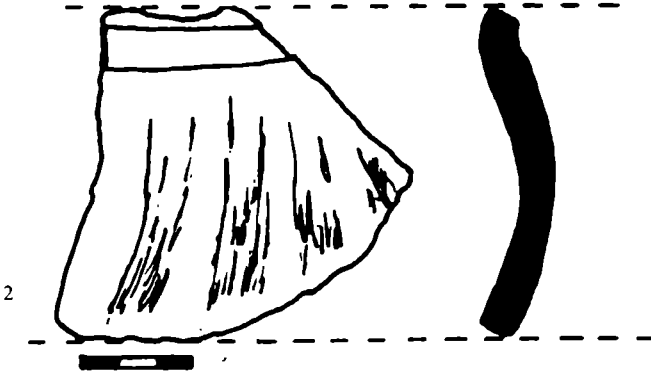
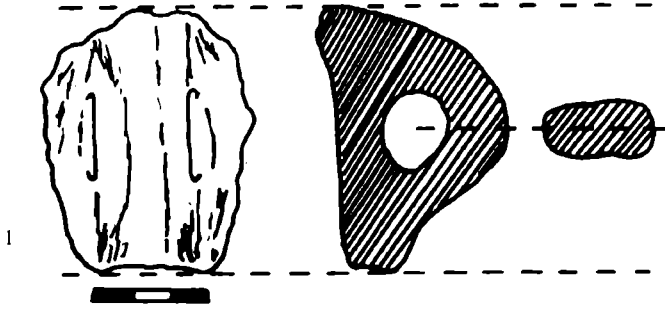

8

Plaușă 3

Planșa 4

SUMMARY

Aspects of the Romanian Material Culture According to the Discoveries in the Buftea Town Territory (10th–11th Centuries)

The last decades' archaeological investigations (surveys of several micro zones, test-excavations and systematic excavations) have allowed scientists to clear up some aspects concerning the mediaeval village in the Bucharest hinterland. A study published in 1978 summarized up and confirmed the existence of 34 settlements on the territory of Bucharest and environs; among them, 65% were submitted to the archaeological exploration by excavations. A recent paper pointed out that their number has exceeded 100.

Researches often show that the archaeological materials were spread on very wide areas. This fact generated the impression that a rural settlement could spread on several hectares. The archaeological excavations in some settlements have allowed a reconsideration of the territory a village could develop upon, during this epoch. According to the stratigraphic situations and careful comparative analysis, several distinct chronological stages could be noticed, resulting from the villagers' abandonment of and return to the same area,

By transposing these principles to the archaeological evidence resulted from the exploration of the Buftea town area, the shores of the lake Buftea and the shores of the Colentina river, we may have the opportunity to make a review of the discoveries attributed to Early Middle Age period.

Since 1953, researches have noticed the existence of several rural settlements, dating from the 9th–11th centuries. Among the settlements spread on the lake Buftea shore, the only one that was studied is situated at the „la Sălcii” point. There were investigated two dug-huts, each one endowed with a corner clay kiln. According to the ceramic material found in (striated pots and fire black decorated vessels) the huts were dated in the 8th–9th centuries. On another occasion there was investigated an oven, dated from the 9th–11th centuries, according to the striated ceramics found around.

Due to new ceramic discoveries, resulted from surveys and to the re-interpretation of some older materials and according to the new historical perspective concerning the Petchenegs' invasions, the authors estimate that the „la Sălcii” settlement dates from the second half of the 10th century and from the first decades of the 11th century.